

שני צומות של יחידים

הרב משה צבי נריה זצ"ל¹

ראשי פרקים:

- א. צום תשעה בתמוז
1. הקדמה
 2. שיטת הרמב"ן
 3. שיטת הירושלמי
 4. האם יחידים מתענים בתשעה בתמוז
 5. האם ניתן לסמוך על הירושלמי בהסבר ההתעלמות מתשעה בתמוז
 - (א) הוכפלו הצרות
 - (ב) דעת תוס': הירושלמי חולק על הבבלי ואין להסתמך עליו
 - (ג) דעת הטורי אבן: הבבלי מודה לירושלמי
 6. שיטת התשב"ץ: מעולם לא נקבע צום הרביעי לתשעה בתמוז דווקא
 - ב. עשירי באב
 1. הקדמה
 2. תשעה באב שנדחה
 3. ביקש רבי לעקור תשעה באב

א. צום תשעה בתמוז

1. הקדמה

בגמרא במסכת ראש השנה (יח:): מובאת ברייתא העוסקת בין השאר בתאריך "צום הרביעי":

"תניא, אמר רבי שמעון: ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ואני אין דורש כמותו. צום הרביעי - זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר, שנאמר (ירמיהו נב) בחודש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר. ואמאי קרי ליה רביעי - רביעי לחדשים".

1. מאמר זה של הרב נריה נכתב ככל הנראה לשימוש עצמי. בעריכה הוספנו ראשי פרקים, וכן הרחבנו (בעיקר בחלקו הראשון של המאמר) במקום שסברנו שהקורא שאינו מצוי בעניין זקוק להרחבה - העורך (הרב אודי פרומן).

מאליה עולה השאלה כיצד לא נותר זכר לצום זה - תשעה בתמוז - בין הצומות הנוהגים בימינו?

אכן במשנה במסכת תענית (כו:) מובא תאריך אחר ליום בו הובקעה העיר: "בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, ובטל התמיד, והובקעה העיר. ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל" הגמרא (שם כח:) מקשה על כך:

"הובקעה העיר בשבעה עשר הוה? והכתיב (ירמיהו נב) בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר, וכתיב בתריה (ירמיהו נב) ותבקע העיר וגו'! - אמר רבא: לא קשיא; כאן - בראשונה, כאן - בשניה. דתניא: בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז, בשניה בשבעה עשר בו".

עם זאת, לא זזה התמיהה ממקומה. האם בכך שאנו מתענים על כך שהובקעה העיר בחורבן בית שני פטרנו את עצמנו מתענית על כך שהובקעה בחורבן ראשון? שלוש שיטות מצאנו בתשובת שאלה זו: הרמב"ן, הירושלמי והתשב"ץ, כפי שיבואר.

2. שיטת הרמב"ן

א. **הרמב"ן** בספרו תורת האדם (ענין אבילות ישנה ד"ה תניא א"ר שמעון מהדו' שעוועל עמי רמג) כותב:

"ובתשעה בתמוז אין מתענין, אבל דשבעה עשר בו מתענין דכיון שמתחלה קיבלו עליהם על שם שבו הובקעה העיר בראשונה ובשניה הובקעה בשבעה עשר בו נהגו להתענות בשבעה עשר **דחורבן שני חמיר לן** ומכל מקום צום רביעי הוא להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו והכי נמי מוכח בפרק קמא דמגילה (ה:) בשבעה עשר תענית ומיהו בתשעה בו אין מתענין שלא רצו לגזור עליהם להתענות בתשעה ובשבעה עשר דארבעה צומות קיבלו עליהם **ואין מטריחין על הציבור יותר מדאי**".

דברי הרמב"ן האלו הובאו בבית יוסף (או"ח סי' תקמט), ובעקבות כך פסק בשולחן ערוך (שם סע' ב):

"אף על גב דכתיב בקרא: בחדש הרביעי בתשעה לחדש הובקעה העיר (ירמיהו לט, ב) אין מתענין בט' בו אלא ב"ז, מפני שאף על פי שבראשונה הובקעה בט' בו, כיון שבשניה הובקעה ב"ז בו, תיקנו להתענות ב"ז בו משום דחורבן בית שני חמיר לן".

3. שיטת הירושלמי

כאמור, לדעת התלמוד הבבלי תאריך הבקעת העיר בחורבן הבית הראשון היה בתשעה בתמוז, ואילו בחורבן בית שני היה תאריך הבקעת העיר שבעה עשר בתמוז. אך הירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) חולק על הבבלי לגבי תאריך תשעה בתמוז. כך הוא לשון הברייתא בירושלמי:

"תני רבי שמעון בן יוחי עקיבה רבי היה דורש כה אמר ה' צב-אות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית ישראל לששון ולשמחה **צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז יום שנשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר** ושרף אפוסטומוס את התורה והעמיד צלם בהיכל צום החמישי זה תשעה באב שבו חרב הבית בראשונה ובשנייה צום השביעי זה שלשה בתשרי שנהרג בו גדליה בן אחיקם צום העשירי זה עשרה בטבת יום שסמך מלך בבל על ירושלים. **והובקעה העיר כתיב בתשעה לחדש הובקעה העיר ואת אמר הכין? אמר ר' תנחום בר חנילאי קילקול חשבונות יש כאן**. הדא היא דכתיב ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר ה' אלי לאמר בן אדם יען אשר אמרה צור על ירושלים האח מהו האח אין (אם) תימר באחד באב עדיין לא נשרף. אין תימר באחד באלול ביום ולילה נפק בלדרה מן ירושלים ואתי לצור? **אלא קילקול חשבונות יש כאן**".

ירושלמי זה הובא **בתוספות** במסכת ר"ה (שם תוד"ה זה) וכתבו עליו: "ופליג אש"ס דילן". הסבר הירושלמי לדעת תוספות הוא שמתוך טרדת הגולים טעו בחשבונם, ולא רצה הכתוב לשנות ממה שהיו סבורים. לאור זאת ברור מדוע אין מתענים בתשעה בתמוז. תאריך זה הוא תאריך מוטעה, ולאמיתו של דבר לא בו הובקעה העיר אלא בשבעה עשר בתמוז - היום אשר באמת נקבע להלכה כצום הרביעי.

4. האם יחידים מתענים בתשעה בתמוז

ישנה נפקא מינה בין שני התירוצים. לדברי הרמב"ן היות שהטעם שאין מתענים הן בתשיעי בתמוז והן בשבעה עשר בו הוא שאין מטריחין על הציבור יותר מדי מתקבל על הדעת שדווקא הציבור כציבור אינם צריכים להתענות בתשיעי. ברם היחידים מתענים. כך מצאנו במשנה במסכת תענית (יב:):

"עברו אלו (התעניות הקודמות) ולא נענו - בית דין גוזרין עליהן עוד שבע, שהן שלוש עשרה תעניות על הציבור. הרי אלו יתרות על הראשונות, שבאלו

מתריעין. ונועלין את החנויות. בשני מטין עם חשיכה, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. עברו אלו ולא נענו - ממעטין במשא ומתן, בבנין, ובנטיעה, באירוסין, ובנישואין, ובשאלת שלום בין אדם לחבירו, כבני אדם הנזופין למקום. **היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן**.
 אחד הטעמים - לכך שאין מתענים יותר מובא בברייתא בגמרא (יד:): בשם רבי: "אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור, לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי, דברי רבי".

הרי לנו שאף כאשר אין מטריחין את הציבור להתענות - היחידים מתענים. לעומת זאת על פי הירושלמי אין כל משמעות לתשיעי בתמוז והן הציבור והן היחידים אין מתענים בו. כך מסיק המגן אברהם (שם ס"ק ב):
 "ולא רצו לגזור תענית גם בט' בו דאין מטריחין על הצבור יותר מדאי (רמב"ן) **ואם כן בעל נפש יתענה גם בתשיעי**.
מיהו בירושלמי איתא שבראשונה היה גם כן בי"ז אלא שמפני הצרות טעו בחשבון".
 רוצה לומר על פי הירושלמי אף בעל נפש אין צריך להחמיר ולהתענות (מחצית השקל שם).

5. האם ניתן לסמוך על הירושלמי בהסבר ההתעלמות מתשעה בתמוז

(א) הוכפלו הצרות

במסכת ראש השנה שם מובאת מימרא המגדירה את חיוב הצום בזמנים השונים:

"...דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא: מאי דכתיב (זכריה ח) כה אמר ה' צב-אות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה. קרי להו צום, וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, אין שלום - צום. אמר רב פפא: הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, יש שמד - צום, אין שמד ואין שלום, רצו - מתענין, רצו - אין מתענין. אי הכי, תשעה באב נמי! - אמר רב פפא: שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות. דאמר מר: בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר".

תוספות שם (ד"ה הואיל) הקשו על תירוץ זה של רב פפא - "שאני תשעה באב הואיל והוכפלו בו צרות" - לכאורה אף בשבעה עשר בתמוז אירעו חמישה דברים, ואם כן יהיה דינו כתשעה באב?
על כך תירצו :

א. הכפלת הצרות בתשעה באב קשה יותר, כי פעמים **חרב בו הבית**. ואין דומה חורבן בית המקדש לצרות אחרות.
ב. בתשעה באב הוכפלה **צרה אחת** פעמיים. לעומת זאת בשבעה עשר בתמוז אירעו חמש צרות שונות, ואין זה בכלל הוכפלו הצרות.

ב) דעת תוס': הירושלמי חולק על הבבלי ואין להסתמך עליו

בטורי אבן (ר"ה שם ד"ה הואיל) תפס את התירוץ השני כעיקר, שכן משמעות הביטוי "הוכפלו", הוא שאותה צרה עצמה חזרה פעמיים. לאור זאת הקשה (שם ד"ה זה): הרי לדעת הירושלמי אף בשבעה עשר בתמוז הוכפלו הצרות - הובקעה העיר בראשונה ובשנייה, ומדוע לא יהיה דינו כתשעה באב?

לדעתו כוונת דברי התוספות במה שכתבו על הירושלמי "ופליג אש"ס דילן" היא לתרץ קושיא זו. לדעת הירושלמי הובקעה העיר בראשונה בי"ז בתמוז ולא בט"ו בו, שלא כדברי הבבלי. אך בנוסף לכך, גם העיקרון של רב פפא שעל פיו שונה תשעה באב משאר הצומות מפני שהוכפלו בו הצרות ועל כן מתענים בו אף בזמן שאין שמד, אינו מקובל על הירושלמי². לכן אין הירושלמי כולל את שבעה עשר בתמוז בקטגוריה של תשעה באב, אלא בקטגוריה של שאר הצומות.

על פי זה ישנה מחלוקת יסודית בין הירושלמי לבבלי. הירושלמי יכול היה לתרץ כפי שתירץ - שפעמיים הובקעה העיר בשבעה עשר בתמוז - רק על סמך זה שהכפלת הצרות אינה מהווה שיקול הלכתי לדעתו. אנו מקבלים להלכה את דעת הבבלי, שהוכפלו הצרות מהווה שיקול הלכתי (שו"ע או"ח סי' תקנ"ט; א; תקנ"ד סע' ה). אם נקבל גם את דעת הירושלמי, שפעמים הובקעה העיר בשבעה עשר בתמוז נצטרך לומר שדין שבעה עשר בתמוז כדין תשעה באב לעניין החובה להתענות בו. לפיכך נראה שלא ניתן להסתמך על דברי הירושלמי בכדי להסביר מדוע אין מתענים בתשעה בתמוז.

2. אמנם ניתן היה לתרץ בפשטות שהירושלמי מקבל את העיקרון של רב פפא, אלא שדעתו כדעת התירוץ הראשון שבתוספות - שדווקא הכפלת חורבן הבית מוגדרת כצרות שהוכפלו, ולא צרות אחרות - הרב נרייה.

ג) דעת הטורי אבן: הבבלי מודה לירושלמי

לטורי אבן עצמו דרך אחרת תוך שהוא נכנס לבירור עניין הצומות מעיקרו. לכאורה, תמה הטורי אבן, אם אכן דעת הבבלי היא שבחורבן בית ראשון הובקעה העיר בתשיעי בתמוז, מדוע לא חדשו צום זה, אחר חורבן בית שני, כשם שעשו לצום גדליה לדוגמא. אף בצום גדליה או בעשרה בטבת לא אירע דבר בבית שני. אף על פי כן עם חורבן בית שני חודשו צומות אלו זכר לחורבן בית ראשון. המסקנה המתבקשת היא שאף הבבלי מודה לדברי הירושלמי שאכן לא אירע דבר בתשעה בתמוז. הובקעה העיר אף בראשונה בשבעה עשר בתמוז. חזרה אם כן קושייתנו למקומה: אם הן בראשונה והן בשנייה הובקעה העיר בשבעה עשר בתמוז, הרי הוכפלו בו הצרות, ויהיה דינו כתשעה באב, ולא יהיה תלוי ברצון - רצו מתענים רצו אין מתענים?

על כך משיב הטורי אבן שאין תורת הוכפלו הצרות אלא בתשעה באב שבו לא רק שבאמת חרב הבית אלא גם התייחסות הגולים הייתה לתאריך זה, ואכן תקנו להתענות בו על החורבן. לעומת זאת בשבעה עשר בתמוז לא צמו **למעשה** בימי גלות בבל מפני קלקול החשבונות. טעות זו גרמה לכך שבפועל התענו בתשיעי בתמוז. על כן אין לשבעה עשר בתמוז תורת ה**וכפלו**.

הטורי אבן אם כן נטל את תשעה בתמוז וארכבי אתרי רכשי. מחד לא קבעו צום בתשעה בתמוז משום שבאמת לא אירע בו דבר אלא קלקול חשבונות היה. מאידך לא נהגו דין הוכפלו בשבעה עשר בתמוז מאחר שבמציאות נהגו בימי גלות בבל לצום בתשעה בו. וקצת דוחק יש בדבר³.

6. שיטת התשב"ץ: מעולם לא נקבע צום הרביעי לתשעה בתמוז דווקא

באופן מרווח יותר מסביר התשב"ץ (חלק ב סימן רעא) את העדרותו של צום תשעה בתמוז מן ההלכה. אף הוא נכנס לברר את קנה המידה של קביעת הצומות מעיקרו:

3. הטורי אבן מוסף להקשות: המשנה בתענית (כו ע"ב) מונה בין חמישה דברים שאירעו בתשעה באב את "חרב הבית בראשונה ובשנייה" כשתי צרות. מדוע אם כן בי"ז בתמוז, שבו הובקעה העיר בראשונה ובשנייה נמנית צרה זו כצרה אחת? תשובתו: כשם שהכתוב בירמיהו לא רצה לשנות ממה שהיו סבורים הגולים ורשם את המועד שבו הובקעה העיר כתשעה בתמוז, אף התנא לא רצה לשנות וכך התייחס למאורעות.

"אין ספק שתקנת נביאים בארבעה צומות לא היתה על זמן גלות בבל בלבד אלא תקנה קבועה היתה כל זמן שהי בית המקדש חרב אפילו יבנה ויחרב אחר כך, הצומות הללו קבועים הם לעולם שלא לגרוע מהם אפילו אחד מהם. ולהוסיף עליהם גם כן מפני צרות כיוצא באלו לא ראה בית דין בישראל לקבוע צומות אחרים. והראיה לזה שהרי בלא ספק בזמן בית שני היו לששון ולשמחה וכשחרב הבית בשניה חזרו הצומות ההם כולם כמו שמוכיח לשון התלמוד באחרון מתענית ובראשון מראש השנה (יח:). ולמה והלא בבית שני לא אירע כלום בטבת ובתשרי. וזאת ראייה שתקנת נביאים קבועה היתה לעולם. וכן לא מצינו שתקנו תענית על סמיכת יד רומיים על ירושלים כמו שתקנו נביאים על סמיכת יד מלך בבל על ירושלים וזאת ראייה שלא ראה בית דין בישראל לקבוע צומות אחרים.

ונראה הטעם בזה, **שחורבן ראשון היתה צרתו קשה לישראל יותר מחורבן שני** שהרי בבית שני היו חסרים חמשה דברים כמו שהוא מוזכר בגמרא יומא (נב:): והביאו סמך לזה וארצה בו ואכבדה חסר ה"א. וגם בבית שני לא היתה חזרה שלמה. ואף על פי שהיו ששון ושמחה כל זמן שהי הבית בנוי. כשנחרב חזרו הצומות למקומן מכח תקנתן של נביאים ולא היתה כדאי צרת חורבן בית שני לקבוע עליה צומות אחרים ונתבאר זה ואין ספק גם כן שהצומות הללו שוין בחומרותיהן שתקנום הנביאים שכל זמן שיתחייבו בהן תהיי נוהגות בהן כל אותן חומרות שתקנו הנביאים. וכיון שבעלי התלמוד למדונו שבצום החמישי יש לנהוג כל אותן חומרות השנויות במשנה ובברייתות, ממילא אנו למדין שכן תקנו הנביאים בכל אותן הארבעה צומות לא פחות ולא יותר.

ואחר שכן הם הדברים נפלו בכאן כמה ספקות במנהגינו:

א. האחד למה אין מתענין בתשעה בתמוז מפני שבו הובקעה העיר בראשונה כמו שאנו מתענין בעשרה בטבת על סמיכת מלך בבל.

ב. ועוד למה אנו מתענין בשבעה עשר בתמוז מפני שבו הובקעה העיר בשניה ואין אנו מתענין על סמיכת רומיים בירושלים בשניה.

ובזה הספק **דחק עצמו רבינו הרמב"ן** ז"ל בהלכות אבלות ישנה יקחהו המעיין משם. **ואינו מספיק** אלא אם נוסף ונאמר שהנביאים שתקנו צום הרביעי לא ייחדו בזה אי זה יום והניחו הדבר מסור לבית דין לטלטלו

מיום אל יום על צרה כיוצא בה והיא הבקיעה בין שתהי' בטי' בו או ביום אחר. כל שהיא באותו חדש הדבר מסור בידן לקבעו ביום הבקיעה⁴. ונראה ודאי שאם הובקעה העיר בחודש אחר (בבית שני) היינו מתענין בטי' ברביעי ולא היינו מתענין באותו חדש שנבקעה בו כיוצא בתענית של סמיכת יד על ירושלים שאנו מתענין על ראשון ולא על שני לפי שכך תקנו הנביאים שיהיו הצומות באלו הארבעה חדשים אבל לא הקפידו על איזה יום מהם ובלבד שתהי' הצרה מעין הראשונה כגון בקיעת העיר".

בעוד הטורי אבן, מכוח קושייתו על העדר צום תשעה בתמוז, נדחק להעמיד את הבבלי בשיטת הירושלמי, הרי התשב"ץ מוצא דרך מרווחת יותר. לשיטתו אף מבלי להסתמך על שיטת הירושלמי אין מקום לתענית יחידים בתשעה בתמוז, שלא כשיטת הרמב"ן.

ב. עשירי באב

1. הקדמה

בברייתא במסכת תענית (כט:): עולה כי אף בעשירי באב נשרף ההיכל: "בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צלל ערב, והיינו דאמר רבי יוחנן: אלמלי הייתי באותו הדור - לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן: אתחלתא דפורענותא עדיפא. ובשניה, מנלן? דתניא: מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב".

אף על פי כן נקבע הצום לתשיעי מפני ש"אתחלתא דפורענותא עדיפא" (גמי' שם).

4. חידוש זה חידש מדעתו בעל המנחת חינוך במצוה שא. אמנם הוא כתב: "ולעני"ד זוהי כוונת הרמב"ן תורת האדם"... אך מדברי התשב"ץ עולה בבירור שהוא מרחיק לכת יותר מן הרמב"ן, ועל דברי הרמב"ן כתב שאינם מספיקים. להלן בסמוך תבואר הנפק"מ בין שתי השיטות.

בין שיטת הרמב"ן לשיטת התשב"ץ נמצאת שיטת הריטב"א בסוגיא במסכת ר"ה (יח ע"ב ד"ה צום הדי'). אף לדעתו תקנת הנביאים הראשונה העלתה על הדעת שעתיד תשעה בתמוז להעקר ממקומו. ברם הריטב"א עדיין רואה זאת כאילוץ: "וגם היה קשה לגזור שתי תעניות בחודש אחד". לעומת זאת התשב"ץ רואה זאת כתקנה לכתחילה - העורך.

בירושלמי (תענית פ"ד ה"ו הובא בטור סימן תקנח) אמרו :
 "רבי יהושע בן לוי ציים תשיעי ועשירי. רבי אבין ציים תשיעי ועשירי. רבי
 לוי ציים תשיעי ולילי עשירי".
 ולמה לא יתענו גם בעשירי? מפני שאין גוזרין על הצבור תענית יומים כפי שנאמר
 בירושלמי לענין יום הכפורים (ר"ה פ"א ה"ד). אולם המחמיר, קדוש יאמר לו.

2. תשעה באב שנדחה

במסכת מגילה (ה.) אמרו :

"חל להיות בשבת מקדימין וקורין אבל זמן עצי הכהנים ותשעה באב
 מאחרין. מאי טעמא? אקדומי פורענותא לא מקדמינן".
 הקשה על כך הישועות יעקב: מדוע אינו אומר בפשטות: שהטעם שמאחרים את
 התענית לעשירי באב הוא שהיה ראוי לקבוע תשעה באב בעשירי, שרובו של היכל בו
 נשרף? כל עיקר הטעם שאין מתענים בעשירי הוא מפני שאי אפשר להתענות יומים.
 לכן במקרה שחל להיות בשבת ויש לדחותו, ממילא חייב להתענות ביום א', כדינו
 מעיקרא.

תירוצו: בית ראשון הוא זה שרובו נשרף בעשירי, ואילו בית שני נשרף כולו
 בתשיעי. ולפי דעת המהרש"א עיקר הבכיה לדורות המוזכרת במסכת תענית (כט.):
 "כתיב (במדבר יד) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה
 ההוא. אמר רבה אמר רבי יוחנן: (אותו היום ערב) (מסורת הש"ס: אותה
 לילה ליל) תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם
 בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות".

היא זו שאנו בוכים על ידי בית שני שנחרב בעוון שנאת חנם. גזירה זו יש בה
 מידה כנגד מידה. בעקבות חטא המרגלים אמרו ישראל (דברים א, כז): "בשנאת ה'
 אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו". ופירש שם רש"י:
 "בשנאת ה' אתנו - והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל
 הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך".

כדרך שבי"ז בתמוז, אף על פי שבבית ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז,
 קבענו את הצום לפי בית שני, כך גם לגבי שרפת בית המקדש אילו היה חילוק
 תאריכים היינו קובעים לפי בית שני. "אילו", שכיוון שאתחלתא דפורענותא עדיפא,
 אין חילוק למעשה.

לפי זה אין כל סברה לקבוע יומים צום. מה איפוא טעמם של המחמירים
 המוזכרים בירושלמי?

מסביר הישועות יעקב: גם ביחס לתשעה בתמוז, זמן הבקעת העיר בבית ראשון, הובא בהלכה (או"ח סי' תקמט; מ"א ס"ק ב) שבעל-נפש יחמיר ויצום בו. המחמירים אם כן צמו בתשיעי באב לזכר חורבן בית שני, והוסיפו צום בעשירי לזכר חורבן בית ראשון.

3. ביקש רבי לעקור תשעה באב

על פי חילוק זה בין תאריך חורבן בית ראשון לשני מתבארים לו לבעל הישועות יעקב דברי הגמרא במסכת מגילה (ה:): האומרת שרבי ביקש לעקור תשעה באב. והקשו התוספות:

"ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו - קשה היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבי] היה רוצה לעקור ט' באב לגמרי והא אמרינן (תענית ל:): כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים ועוד דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין?
ויש לומר:

א. דלא רצה לעוקרו אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות.
ב. אי נמי יש לומר דרצה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי כדאמר ר' יוחנן (שם כט:): אילו הואי התם קבעתיה בעשירי".
לפי הישועות יעקב יש למזג את שני התירוצים יחד. רבי רצה להבליט את ההבדל בין שני החורבנות. זאת בהקשר לנאמר במסכת ראש השנה (יח:): בגדר חיוב הצומות בזמנים השונים:

"...אמר רב פפא: הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, יש שמד - צום, אין שמד ואין שלום, רצו - מתענין, רצו - אין מתענין. אי הכי, תשעה באב נמי! - אמר רב פפא: שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות. דאמר מר: בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר".

רצה רבי להדגיש שגם בתשעה באב לא הוכפלו הצרות ואם כן דינו כשאר התעניות. אלא שלא הודו לו חכמים, ודברי רב פפא עומדים על מכונם. ברעיון זה כיוון הישועות יעקב לדעת הגבורת ארי, המסביר שכל עיקר מאמרו של רבי יוחנן לכך נתכוון, לומר לנו שדין תשעה באב כדין שאר תעניות. אם לא כן מאי נפקא מינה בכך שאלמלא היה באותו הדור היה קובעו בעשירי, סוף סוף לא היה באותו הדור ולא קבעו בעשירי. אלא לומר לך: אף בתשעה באב לא הוכפלו הצרות. לכן, רצו מתענים, רצו אין מתענים.